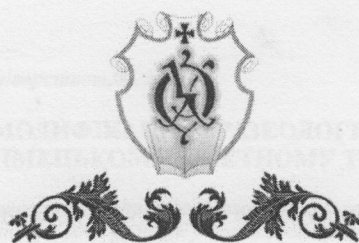

ISSN 2519-2558

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
«ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»**

Серія «Філологічна»

Збірник наукових праць

Випуск 64

Частина 2

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2017

УДК 81. 161. 2+

81. 111

ББК: 81. 2 Укр. +

81. 2 Англ.

Н 34

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 7 від 23 лютого 2017 року)*

*Збірник затверджено наказом
Міністерства освіти і науки України 22.12.2016 № 1604*

Редакційна колегія:

Архангельська А. М., доктор філологічних наук, професор;

Вокальчук Г. М., доктор філологічних наук, професор;

Глотов О. Л., доктор філологічних наук, професор;

Кочерга С. О., доктор філологічних наук, професор;

Лешак О. В., доктор філологічних наук, доцент;

Пасічник І. Д., доктор психологічних наук, професор;

Тищенко О. В., доктор філологічних наук, професор;

Хом'як І. М., доктор педагогічних наук, професор;

Цолін Д. В., доктор філологічних наук, професор.

Н 34

Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: збірник наукових праць / укладачі: І. В. Ковальчук, Л. М. Коцюк, О. Ю. Костюк. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2017. – Вип. 64. – Ч. 2. – 230 с.

ISSN 2519-2558

У збірнику містяться статті, присвячені проблемам сучасного мовознавства та порівняльного літературознавства, а також методиці навчання іноземних мов. Збірник рекомендовано науковцям, викладачам, студентам-філологам і всім, хто цікавиться філологічною наукою.

УДК 81. 161. 2+

81. 111

ББК: 81. 2 Укр. +

81. 2 Англ.

Адреса редколегії:

*35800, Україна, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2,
Національний університет «Острозька академія»,
факультет романо-германських мов*

ISSN 2519-2558

© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2017
© Автори, 2017

<i>Т. С. Піндосова</i> ФУНКЦІЇ ІСТОРИЧНИХ АЛЮЗІЙ У ДЕТЕКТИВНИХ РОМАНАХ Д. БРАУНА	73
<i>Н. В. Плотнікова</i> КОНЦЕПТ РІЗДВО У РЕЛІГІЙНІЙ КАРТИНІ СВІТУ	76
<i>Н. П. Пожсидаєва</i> «ДВА ЯЗЫКА В ОДНОЙ ГОЛОВЕ» ИЛИ ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ В ЕВРОПЕ	79
<i>О. В. Поздняков</i> ШЛЯХИ УТВОРЕННЯ НІМЕЦЬКИХ МОЛОДІЖНИХ СЛЕНГІЗМІВ: СИСТЕМНО-КВАНТИТАТИВНИЙ АНАЛІЗ	82
<i>О. Г. Пономаренко</i> ЕФЕКТИВНІ ФОРМИ І СПОСОБИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В НЕМОВНОМУ ВУЗІ НА ТЕХНІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ ЯК ЗАПОРУКА ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ	84
<i>О. А. Пономарьова</i> СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ РІЗНОВИДИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ-НАЗВОЮ ЛЮДИНИ ЗА РОДОМ ЗАНЯТЬ	87
<i>О. В. Попова, А. С. Бондаренко</i> ВПЛИВОВА ФУНКЦІЯ ДИСКУРСУ ЗМІ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ В ПРОЦЕСІ ВРЕХІТ	91
<i>Ю. Д. Попойлик</i> ОБРАЗНО-СМИСЛОВІ НАЙМЕНУВАННЯ БОГА В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	94
<i>О. О. Решетняк</i> ДО ПИТАННЯ АНАЛІЗУ СИМВОЛЬНИХ ЗНАЧЕНЬ БІЛІЙНИХ ОНІМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ	97
<i>В. В. Рибенюк, О. В. Поливяна</i> КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ЯК СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ	99
<i>А. П. Романченко</i> КРИТИКА ЯК КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ В ЛІНГВІСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	102
<i>І. А. Романюк</i> ДІЄСЛІВНІ ПРЕФІКСИ PRO- І PRAE- У ПІЗНІЙ ЛАТИНІ	106
<i>С. М. Руденко</i> ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПОЛЕ УКРАЇНСЬКОЇ ГЛОТОНІЧНОЇ МЕТАФОРИ	108
<i>О. А. Сапrikін</i> ФОРМУВАННЯ БІЛІНГВАЛЬНОЇ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ОВОЛОДІННЮ ІНШОМОВНОЮ ІНТОНАЦІЄЮ	111
<i>Т. Ф. Семашко, Т. С. Тютюма</i> ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ СЕНСОРНИМ КОМПОНЕНТОМ У РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВАХ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ)	115
<i>Л. Семененко</i> КАТЕГОРІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ	118
<i>Л. А. Середюк</i> METHODEN FÜR TEILNEHMERAKTIVIERENDES LEHREN UND LERNEN DER DEUTSCHEN SPRACHE	120
<i>О. О. Смольницька</i> ФЕМІНІННИЙ ОБРАЗ-СИМВОЛ ІРЛАНДІЇ У ВИБРАНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ІРЛАНДСЬКІЙ ПОЕЗІЇ: ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ	122
<i>А. Є. Соколова</i> КОГНІТИВНИЙ МЕХАНІЗМ УТВОРЕННЯ МЕТОНІМІЇ	126
<i>С. Ф. Соколовська</i> КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДРАМАТУРГІЧНОГО ТЕКСТУ	129
<i>Ю. С. Стахмич</i> ОЦІНКА ЯКОСТІ СЕРВІСУ ЯНДЕКС.ПЕРЕКЛАДАЧ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ НАПРЯМКУ ПЕРЕКЛАДУ	132
<i>В. Б. Стернічук, С. І. Лобанова</i> ЕПІТЕКСТ ЯК ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНА ГРА «СВІЙ – ЧУЖИЙ»	136
<i>О. Г. Сторчак</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ МЕТОНІМІЯ, МЕТАФОРА ТА ОКСИМОРОН ЯК ПРОЦЕСИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ «ВАЖКИЙ» І «ЛЕГКИЙ»	139
<i>И. И. Суима</i> РЕСПОНСИВНЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ КАК ВЕРБАЛЬНАЯ РЕАКЦИЯ НА ВОЛЕИЗЪЯВЛЕНИЕ КОММУНИКАНТА	141
<i>Я. М. Тагільцева</i> ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ СЛІВ У АНГЛОМОВНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ДИСКУРСІ	144
<i>Л. О. Таран</i> ЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ АНГЛОМОВНИХ ЗМІ	146
<i>Г. Д. Темник</i> ЗАСОБИ СЛОВОТВОРУ У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ	148
<i>Т. В. Терещенко</i> ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ КОЛОКАЦІЯ У ЗАРУБІЖНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ	151
<i>М. Р. Ткачівська</i> СКАТОЛОГІЗМ У НІМЕЦЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ	154

4. Мацюк З. Прикладні аспекти українського словотвору / Зоряна Мацюк : Львівський національний університет імені Івана Франка // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів, 2010. – Випуск 5. – С. 120-127.
5. Мацюк З. Словотвірні синоніми української мови як об'єкт вивчення в чужомовній аудиторії / Зоряна Мацюк // Тека Kom. Pol.-Ukr. Związ. Kult. – OL PAN, 2010, 193–201.
6. Палінська О. Автостопом по Україні. Українська мова як іноземна : Аудіокнига з вправами / Олеся Палінська, Олег качала. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 128 с.
7. Палінська О. Крок-1 (рівень А1-А2). Українська мова як іноземна : книга для студента / Олеся Палінська, Оксана Туркевич. – Львів : Артос, 2010. – 104 с.
8. Палінська О. Крок-2 (рівень В1). Українська мова як іноземна : книга для студента / Олеся Палінська. – Львів : Дон Боско, 2014. – 160 с.
9. Удосконалений проєкт стандарту з української мови як іноземної [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/povidomlennya/2016/12/09/zaproshuemo-do-gromadskogo-obgovorennya/>
10. Skarżyński M. Mały słownik słowotwórczy języka polskiego dla cudzoziemców / M. Skarżyński. – Kraków, UJ, 1989. – 341 s.

УДК 81'243'36

Т. В. Терещенко,

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ КОЛОКАЦІЯ У ЗАРУБІЖНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Аналізується розвиток і зміна в підходах до вивчення поняття колокація в зарубіжній лінгвістиці, що дозволяє зрозуміти двохсторонній принцип аналізу цього поняття в сучасній літературі (вузький і широкий). У цій статті робиться спроба показати розвиток поняття колокація в зарубіжній лінгвістиці.

Ключові слова: колокація, колокат, синтаксична модель, структура колокацій.

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ТРАКТОВКЕ ПОНЯТИЯ КОЛОКАЦИЯ В ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИНГВИСТИКЕ

Анализируется развитие и изменение в подходах к изучению понятия коллокация в зарубежной лингвистике, что позволяет понять двохсторонний принцип анализа этого понятия в современной литературе (узкий и широкий). В этой статье предпринимается попытка показать развитие понятия коллокация в зарубежной лингвистике.

Ключевые слова: коллокация, коллокат, синтаксическая модель, структура коллокаций.

THEORETICAL AND CONCEPTUAL APPROACHES TO THE INTERPRETATION OF THE CONCEPT COLLOCATION IN THE FOREIGN LINGUISTICS

Collocations are considered to be the very important and frequent linguistic phenomenon. The vocabulary of any language is full of such combinations of words, the structure of which is marked by only certain words, or in which the words are associated only in that (and not in some others) combination, forming a Syntagma with the new meaning. The definition of collocation is a matter of heated dispute, and it seems like each scholar chooses to define it either in overly general terms or according to the specific aims of their study. The value of collocational knowledge is very important for linguistic research and educational purposes. Although the term came to be known mostly through Firth, several linguists have already commented on it several years before.

The article analyzes the development and the alterations of the concept collocation in the Forensic linguistics, that allows to understand how it is that in modern literature a two-way understanding of the notion of collocation can be met (narrower and broader). In this article an attempt has been made to show how the collocation phenomenon has been indicated implicitly or explicitly.

Key words: collocation, collocate, syntactic model, component structure of collocations.

Постановка проблеми. Колокації, без сумніву, вважаються дуже важливим і частотним лінгвістичним феноменом. Велика частина вокабуляру будь-якої мови наповнена такими сполученнями слів, для складу яких характерними є лише певні слова (що залежить від лінгвістичної норми, а не від правил), або у яких слова асоціюються лише у такій (а не інакшій) комбінації, утворюючи при цьому синтагму з новим значенням. Хоча термін *колокація* почали використовувати лише починаючи з 50х років 20 століття, можна відшукати роботи, раніше датовані, які стосуються феномену колокацій.

Вивчення поняття колокацій є надзвичайно важливим і для дидактики, оскільки окреме слово не є «природною мовленнєвою одиницею» [1, с. 17], а відтак, мовленнєві висловлювання продукуються з «відтворюваних відносно сталих структур» [16], які засвоюються людиною, що опановує іноземну мову. З-поміж фразеологізмів колокації вирізняються тим, що, на відміну від ідіом, прислів'їв та приказок, доволі часто зустрічаються в усному та писемному мовленні. Тому розвиток колокаційної компетенції вважають важливим аспектом розвитку комунікативної компетенції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз поняття *колокація* став предметом наукового вивчення багатьох зарубіжних і вітчизняних лінгвістів (Г. Палмер, В. Порциг, Дж. Синклер, Дж. Ферс, Ю.Д. Апресян, Ш. Баллі, Т. В. Бобкова). Проте велика різноманітність підходів до трактування колокацій і наявність суперечливих думок із фундаментальних проблем спонукає проаналізувати динаміку розвитку основних підходів до тлумачення цього поняття.

Метою статті є розкриття та узагальнення існуючих підходів до визначення поняття *колокація* у зарубіжній лінгвістиці до 1985 року. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**: 1) уточнення сутності поняття колокація; 2) узгодження основних, суміжних з колокацією, понять.

Виклад основного матеріалу. Термін *колокація* у сучасній лінгвістиці розуміється в широкому і вузькому сенсі. Ф. Дж. Хаусман послуговується вузьким трактуванням поняття і розуміє під колокацією особливе семантичне поєднання слів (бази і колоката). Такий семантико-орієнтований підхід характерний для німецькомовного лінгвістичного простору, де колокації утворюють фразеологізми у їх широкому розумінні (поряд з так званими парадигматичними фразеологізмами). За іншим підходом, термін *колокація* застосовують до частотних синтагматичних комбінацій слів, навіть до таких, між якими немає особливих семантичних зв'язків. Таке синтаксично або частотно орієнтоване розуміння поняття характерне для досліджень з корпусної лінгвістики і лексикографії. З метою обґрунтування доцільності існування обох підходів варто вивчити передумови виникнення поняття колокації в лінгвістиці. Перші кроки до виникнення поняття колокацій

пов'язані з іменами Ф. де Сосюра та Ш. Баллі. Об'єктом вивчення традиційного мовознавства довгий час вважалося слово. Завдячуючи прогресивному підходу Ф. де Сосюра [7], науковий інтерес змістився зі слова на синтагматичні зв'язки, а точніше, поряд з дослідженням парадигматичних відносин між одиницями мовних рівнів проводилися дослідження синтагматичних зв'язків між мовними знаками. Засновник фразеології, як лінгвістичної дисципліни, учень і послідовник Ф. де Сосюра Ш. Баллі ще у 1909 році у своїй праці *Traité de stylistique française* вказує на те, що у мовленні слово не є ізольованою одиницею, а через асоціації завжди комбінується з іншими словами [3, с. 67]. Такі комплекси слів (*groupements*) виявляють різний ступінь стійкості, що дозволило йому створити класифікацію фразеологізмів, виокремивши вільні словосполучення (*les groupements passagers = associations libres*), звичні словосполучення (*séries phraséologiques = les groupements usuels*) і фразеологічні єдності (*les unités phraséologiques*). Саме фразеологічні єдності він розглядає як словосполучення, компоненти яких, постійно вживаючись в даних комбінаціях для вираження однієї й тієї ж думки, втратили самостійне значення. На відміну від звичних словосполучень (*séries phraséologiques*), у яких компоненти зберігають своє автономне значення і характеризуються деякою спорідненістю, тобто для мовця і слухача існує відчуття *déjà vu*. Сьогоднішній підхід до трактування поняття *колокації* певною мірою відповідає групі фразеологізмів, які Ш. Баллі визначав як звичні словосполучення (*séries phraséologiques*). Однак, ми притримуємося точки зору, що колокації мають певні ознаки, що притаманні фразеологічним єдностям (за класифікацією Ш. Баллі) (*les unités phraséologiques*), а саме, значення колокаційних поєднань слів не завжди є сумою значень елементів колокації; словосполучення, що містять допоміжні дієслова, типу *bringen, kommen, machen*, відносимо до фразеологічних єдностей і в багатьох сучасних концепціях їх розглядають як колокації.

Важливе місце в історії виникнення і розвитку власне теорії колокації займають праці В.Порціга. Вчений досліджує валентнісні властивості слів – розглядає семантичне поле через синтагматичні відношення. Усі роботи, які стосуються вивчення лінгвістичного поняття *колокація* на рівні лінгвістики, лексикографії, теорії перекладу і дидактики у своїй теоретичній частині містять посилання на цього лінгвіста. Ще у 1934 р. у своїй науковій праці «*Wesenhafte Bedeutungsbeziehungen*» [15] В. Порціг вказував на існування певних, до того часу ще не досліджених, зв'язків між лексичними одиницями. Однак, поняття «суттєві значеннєві зв'язки» він трактує ширше, ніж сучасне поняття колокації і розуміє їх як «зв'язки між словами, коли одне слово імплікує появу іншого, як от дієслово *gehen* імплікує іменник *die Füße, greifen – die Hand, sehen – das Auge, hören – das Ohr*. В. Порціг вказує на імпліцитне значення, яке притаманне прикметникам, як от прикметник *blond*, що імплікує колір волосся людини, або ж *lahm*, імпліцитний зміст якого – нога, на яку людина накульгує. Такі семантичні залежності на думку лінгвіста обумовлені семантичною сумісністю лексем, що поєднуються, і стали основою для виокремлення семантичних полів. Однак, В. Порцігу не вдалося показати взаємодію усіх елементів лексичного складу мови. Однак, його підхід до аналізу лексичного значення можна вважати початком вивчення колокації, так як за його роздумами «для кожного слова існує сфера його вживання, де йому (слову) найбільш комфортно (*in der es zu Hause ist*)» [15]. Приклади, які наводить В. Порціг (*Bäume fallen; ein Urteil fallen*), які на переконання лінгвіста мають структуру композитивів, служать ще одним аргументом наближення до поняття колокації, оскільки на сьогодні словосполучення *ein Urteil fallen* вважається типовим прикладом прояву даного явища у мові. Найбільшим внеском В.Порціга у дослідження проблем колокації є перенесення фокусу досліджень з аналізу парадигматичних зв'язків на опис синтагматичних зв'язків між словами поля. Цим він проклав шлях до «синтагматично-орієнтованих досліджень лексики і заклав основи для розвитку синтагматичної семантики і досліджень колокацій. Його можна вважати й передвісником теорії валентності, теорії прототипів і когнітивної семантики. Хоча, виходячи з робіт, які з'явилися за останні роки, можемо припустити, що ще попередники В. Порціга займалися проблемою синтагматичних зв'язків. У словнику *Oxford English Dictionary* знаходимо вказівку на те, що поняття *колокація* у англійському мовному просторі використовується щонайменше, починаючи з 1751р. А Х. Брайткройд [4] і Ф. Дж. Хаусман [11] наголошують на тому, що традиція укладання словників колокації відома ще з часів Ренесансу (словники латини і фр. мови)

Питанням колокації займався Г. Палмер, який визначив їх як «послідовність двох чи більше слів, яку слід вивчати як єдине ціле, а не як окремі компоненти» [13]. Цим підкреслюється необхідність «вивчати типовий порядок двох чи трьох слів, значення кожного з яких уже відоме, але які у своїй сукупності утворюють нову семантичну одиницю» [14]. Саме Г. Палмер уклав перший словник колокацій, про який довго не згадувалося у наукових працях, оскільки його було видано під назвою «*Grammar of English Words*». Варто згадати й інших лінгвістів, які були опосередковано дотичні до розвитку теорії колокацій. Це основоположник теорії семантичного поля Дж. Тріп [18], який розглядав весь лексичний склад мови як інтегровану систему, у якій кожна лексична одиниця визначається і виділяється за своїм відношенням до інших елементів системи. Такої ж точки зору притримувалися Е. Атрікола і К. Бальдінгер, вказуючи на неможливість визначити значення окремого слова у зв'язку з явищем полісемії, і на те, що слова у мові існують не ізольовано одне від одного, а утворюють єдину лексичну систему, кожна одиниця якої пов'язана з іншими одиницями як за значенням (семантично), так і за формою (граматично) [1; 2]. Семантичну сумісність слів Г. Атрікола називає толерантністю (*Verträglichkeit*), або колокацією (*Kollokation*). Лінгвіст наголошує, що слово є «єдністю форми і значення», хоча таке твердження не завжди виправдане. З однієї сторони, на значення може впливати контекст. Функціонуючи у процесі мовленнєвої комунікації, словникові одиниці не просто реалізують своє системне, закріплене у мові значення, а й набувають під тиском вузького чи широкого контексту нових значень чи відтінків значень. З іншої сторони, на значення слова впливають його синтагматичні партнери.

На особливі зв'язки між лексичними одиницями вказував у своїх роботах Е. Косеріу [5]. Взявши за основу ідею В. Порціга про те, що значення слова може бути визначене лише відносно синтагматичних відношень з іншими словами, які вчений назвав *лексичні солідарності (lexical solidarity)*, він заявив про визначення значення слова через спільну появу слів у контексті. Однак тут колокація виступає допоміжним засобом для визначення структури значення окремого слова, а не є власне об'єктом вивчення. Під лексичною солідарністю вчений розуміє можливість визначення значення слова через клас, архілексеми чи лексеми, які існують у якості розпізнавального елемента. Е. Косеріу розрізняє дві групи лексичних солідарностей:

- односторонні солідарності – лексема містить значення іншої лексеми, яка не потребує експлікації (напр., лексема *beißen* (кусати) імплікує лексеми *Zähne* (зуби), тому надмірним вважається речення *Ich beiße mit den Zähnen*);
- багатосторонні солідарності – поява детермінуючої лексеми є факультативною (напр. речення *Der Hund bellt* цілком може зустрічатися у мовленні, хоча дієслово *bellen* здатне поєднуватися лише з іменником *der Hund*) [5, с. 242].

Ці лексичні солідарності можна поділити на три категорії:

- спорідненість: детермінуюча лексема служить розпізнавальним елементом для детермінованої лексеми (напр. дієслово *essen* на відміну від *fressen* обмежене у семантичній сполучуваності іменником зі значенням *людина* або *група людей*);

- селекція: архілексема відіграє детермінуючу роль, напр. слова з архілексемою *Fahrzeug* можуть сполучатися з дієсловом *fahren*;
- імплікація: деякі лексеми автоматично поєднуються з іншими, напр. лексема *Pfote* імплікує синтагматичну комбінацію з лексемою *Hund*.

Характерним для лексичних солідарностей є їх спрямовані зв'язки, тобто, одне слово певною мірою імплікує значення іншого слова, але така взаємодія відбувається лише в одному напрямку, напр. слово *fällt* у першому значенні включає іменник *der Baum*, але ми не спостерігаємо такого у зворотному напрямку. Колокації варто шукати у групі багатосторонніх солідарностей.

Щодо виникнення власне терміну *колокація*, традиційно вважають, що він належить англомовному фонологу й спеціалісту з просодії, засновнику контекстуалізму Дж. Р. Ферсу [9]. Він розглядав значення як складне лінгвістичне явище, яке необхідно досліджувати на усіх рівнях мовної структури. А значення будь-якої форми, за Дж. Р. Ферсом, можна розкрити лише на основі аналізу її фактичного вживання, лише через дослідження її мовленнєвих маніфестацій. Звідси, лінгвіст розглядає колокації – як «реальні слова в звичній для нас комбінації» [9, с. 139–147]. Поняття *collocation* вчений використовує вперше у рамках своєї теорії значення у 1957 році. У своїй моделі опису мови, де він вказує на різні рівні аналізу мови, лінгвіст виокремлює колокативний рівень. Колокаціями він називає узуальні поєднання слів, однак не проводить їх подальшого аналізу. Дж. Р. Ферс вважає здатність до колокацій найважливішою частиною значення лексеми. Значення колокацій, на його думку, це абстракція на синтагматичному рівні, яке неможливо визначити через концептуальний підхід до значень слів. Одне зі значень слова *night* є можливість його колокації з лексемою *dark* і навпаки, лексеми *dark* через колокацію з лексемою *night*. Помічаємо семантично-орієнтований підхід до розуміння поняття колокація, оскільки лінгвіст вказує на семантичний зв'язок між складовими колокації. Поняття *колокації* є для нього дуже близьким до поняття *мовленнєвий контекст*. У своїй наступній науковій розвідці «A synopsis of linguistic theory» вчений вводить поняття *словосполучення (collocability)* і вказує на такий важливий критерій виокремлення колокацій, як очікуваність слів у колокаційній єдності. Теорією колокацій він розширює поняття денотативного значення і наводить першу класифікацію колокацій, розрізняючи узуальні (*general collocations*) і okazіональні (*technical, personal collocations*) колокації. Найбільший внесок Дж. Р. Ферса вбачаємо у тому, що своєю теорією вчений спровокував багато питань і проблем, які потребували подальшого вивчення. Оскільки трактування поняття *колокація* було неоднозначним, поряд з узуальними до колокацій відносились і okazіональні словосполучення, це стало причиною того, що послідовники Дж. Р. Ферса під колокаціями розуміють спеціфічні комбінації слів усіх видів. М. А. К. Халлідей і Дж. Сінклер беруть до уваги не лише семантику, а й синтаксис у словосполученнях. За М. А. К. Халлідеем, колокація це «синтагматична асоціація лексичних одиниць, яку можна виміряти, буквально, як ймовірність, що трапиться п, якщо віддалити від одиниці x одиниці a,b,c» [10, с. 258]. Він вказував на те, що «синтагматичні відношення відображаються на парадигматичному рівні» і вводить поняття лексичного набору (*lexical set*) – сукупності одиниць з подібною сферою колокацій. Ще однією тезою вченого є можливість виходу колокацій за межі речення і розташування їх складових у двох сусідніх реченнях. Дж. Сінклер вважав, що дослідження мови слід починати з текстів. Під поняттям колокації він розуміє «сумісну появу двох одиниць в тексті у специфічному оточенні» [17, с. 324]. Його науковий інтерес полягав у встановленні найбільшої відстані між елементами колокації і він вважається першим, хто використав терміни колокаційна база (*node*), колокат (*collocate*), колокаційний інтервал (*collocational span*). Вчений зауважив, що відстань між елементами колокації не залежить від сили колокації, оскільки іноді у високочастотних колокаціях їх елементи не знаходяться у безпосередній близькості. Дж. Сінклер запропонував власну класифікацію колокацій, поділивши їх на два типи: істотна (*significant*) і випадкова (*casual*), однак межі між цими двома класами не були чітко окреслені. В основу розмежування був покладений критерій «частота». До випадкових колокацій вчений відносив такі, які зовсім випадково отримали сусіднє положення і за статистикою мають дуже низьку ймовірність такого вживання. Істотна колокація, відповідно, характеризується високою частотою спільного розміщення. Крім цього, Дж. Сінклер розрізняв два принципи мовлення: принцип вільного вибору (*open-choice principle*) і ідіоматичний принцип (*idiom principle*). У першому випадку йдеться про вільний вибір мовцем можливих у певній ситуації мовлення лексичних одиниць, які можуть комбінуватися з іншими лексичними одиницями і їх використання не має обмежень. У випадку ідіоматичного принципу мовець має певні семантичні обмеження, використовуючи лексично пов'язану комбінацію і говорить так, як колись чув чи вивчив. Виходячи з цього, колокації розглядаються вченим як приклад застосування ідіоматичного принципу. Ще один лінгвіст, який цікавився питанням колокацій, А. П. Кові, запропонував свою класифікацію, виділивши наступні види комбінацій слів: чисті ідіоми (*pure idioms*), значення яких не виводяться зі значень окремих лексем; фігуральні ідіоми (*figurative idioms*), або вирази з прямим і переносним значенням; обмежені колокації (*restricted collocations*), один з елементів яких використовується у переносному значенні; відкриті колокації (*open collocations*), обидва елементи яких зберегли своє вихідне значення [6]. На сьогодні обмежені колокації розглядаються як колокації у вузькому значенні, а відкриті – як колокації у широкому значенні.

Висновки. Отже, поява теорії колокацій виникла не на безплідному ґрунті, а була підготовлена усім попереднім розвитком науки про мову. Дослідження колокацій становить одну з важливих проблем сучасного мовознавства. **Перспективу** даного дослідження може складати більш детальний аналіз колокацій у різного плану дискурсах на базі різних мов.

Література:

1. Agricola E. Wörter und Wendungen. Wörterbuch zum deutschen Sprachgebrauch / E. Agricola. – 6. unveränderte Auflage. – Leipzig, 1973.
2. Baldinger K. Die Semasiologie. Versuch eines Überblicks / K. Baldinger // Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Vorträge und Schriften. – Berlin : Akademie-Verlag, 1957. – Heft 61. – 40 S.
3. Bally Ch. Traite de stylistique frangaise I / Ch. Bally. – Heidelberg, 1909.
4. Breikreuz H. Kollokationales Lernen im Englischunterricht am Beispiel von group terms und collective nouns / H. Breikreuz // Weidner, L. (ed.): Fremdsprachenunterricht im Wandel, Heidelberg, 1989. – 55–66.
5. Coseriu E. Lexikalische Solidaritäten / H. Coseriu, in: Geckeler, H. (ed.): Strukturelle Bedeutungslehre, Darmstadt, 1967. – 239–253.
6. Covie A. P. General introduction / A. P. Covie, R. Mackin ; McCaig, I.R. (eds.): Oxford Dictionary of Current Idiomatic English, Oxford, 1983.
7. de Saussure F. Cours de linguistique generale, Bally, Ch. / Sechehayec, A. (eds.) – Lausanne, Paris, 1916
8. Firth J. R. Modes of Meaning, Papers in Linguistics 1934–1951 / J. R. Firth. – London, New York, et al., 1957. – 190–215.
9. Firth J. R. A synopsis of linguistics of linguistics theory, 1930–1955 // Firth, J.R. (ed.): Studies in Linguistics Analysis, Oxford, 1957. – 1–32.
10. Halliday M. A. K. Categories of the theory of grammar / M. A. K. Halliday // Word. – 17/3. – 1961. – 241–292.
11. Hausmann F. J. Was sind eigentlich Kollokationen? / F. J. Hausmann // Steyer, K. (ed.): Wortverbindungen – mehr oder weniger fest, Berlin, 2004. – 309–334.

12. Leonhardi A. Die natürliche Spracheinheit / A. Leonhardi // Praxis des neusprachlichen Unterrichts. – 11. – 1964. – 17–22.
13. Palmer H. E. Second Interim Report on English Collocations / H. E. Palmer. – Tokyo : Kaitakusha, 1933.
14. Palmer H. E. Grammar of English Words / H. E. Palmer. – London, 1938.
15. Porzig W. Wesenhafte Bedeutungsbeziehungen / W. Porzig // Schmidt, L. (ed.): Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes. – Darmstadt, 1973. – 78–103.
16. Stein S. Formelhafte Sprache. Untersuchungen zu ihren pragmatischen und kognitiven Funktionen im gegenwärtigen Deutsch / S. Stein. – Frankfurt am Main et. al.: Peter Lang, 1995. – 375 S.
17. Sinclair J. Collocations: a Progress Report / J. Sinclair // Steele R.; Threadgold, T. (eds.): Language Topics. Essays in Honour of Michael Halliday. 2. Auf. + Amsterdam, 1987. – 319–331.
18. Trier J. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes / J. Trier. – Heidelberg, 1931.

УДК 811.161.2: 811.112.2

М. Р. Ткачівська,

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, м. Івано-Франківськ

СКАТОЛОГІЗМ У НІМЕЦЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

*Stercus cuique suum bene olet
(Angenehm riecht einem jeden der eigene Mist)
Erasmus*

Статтю присвячено феномену скатологізм у німецькомовній лінгвокультурі. Аналізується ставлення німецької нації до гігієни, чистоти і використання нею скатологізмів, починаючи від XVI століття і до сьогоденних днів. Розглядається дискусія стосовно існування зв'язку між підкресленим прагненням німецької лінгвокультури до чистоти та частим вживанням скатологізмів.

Ключові слова: скатологізм, німецька лінгвокультура, ненормативна лексика, нецензурна лексика, обценізм, табу, табуована лексика, переклад.

СКАТОЛОГИЗМ В НЕМЕЦКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРЕ

Статья посвящена скатологизму в немецкоязычной лингвокультуре. Анализируется отношение немецкой нации к чистоте и скатологизмам, начиная от XVI века и до сегодняшних дней. Рассматривается дискуссия относительно существования связи между расположением немцев к скатологизмам и их подчеркнутому стремлению к чистоте.

Ключевые слова: скатологизм, немецкая лингвокультура, ненормативная лексика, нецензурная лексика, обценізм, перевод, воспроизведение.

SCATOLOGISMS IN GERMAN LINGUISTIC CULTURE

Phenomenon of scatologisms is one of under-researched and poorly studied issues in the field of linguistics. Modern scientists are prone to research obscene language in general; they are less willing to distinguish scatologisms as an important subject under study. The objective of this article is to discover a place of scatologisms in the German linguistic culture. The main tasks include the following: to analyze attitudes of the German nation towards tidiness and scatologisms, to study peculiarities of scatologisms usage in the German speaking space in the diachronic aspect, starting from the XVI century and up to nowadays.

Certain elements of scatologisms as a lexical layer are present many spheres of human lives. They can be found in literature, mass media, dictionaries, the latter including regional and dialect ones. Taking into account modern researches on the topic and comparing German linguistic culture with other linguistic cultures, scientists prove that in order to swear Germans use scatologisms more eagerly, rather than obscene words with sexual meaning. Scientists still debate on the subject of connection existing between German fondness of scatologisms and their obvious affection to tidiness. This article provides an analysis of some learned papers, mainly by German authors, concerning the problem of attitude of German nobility and common people to scatologisms over a long period of time, starting from the Middle Ages; the article also provides certain parallels and comparisons with other countries. The article analyses scatologisms in the Middle Ages, attitudes of the German nation towards tidiness, it presents points of view of Ukrainian and Russian scientists concerning this particular issue.

Key words: scatologisms, swear words, obscene words, translation, reproduction, German linguistic culture.

Феномен скатологізм належить до обділених увагою і малодосліджених ланок лінгвістики. На сьогоднішній день мовознавці більше уваги приділяють обценній лексиці в цілому, не виокремлюючи скатологізми як одну із важливих ланок ненормативної лексики. Важко простежити, коли і з якою інтенсивністю ними послуговувалися в мові, оскільки лівова частка скатологізмів у всі часи припадала на усне мовлення. Разом з тим не важко передбачити, що і до появи письмової фіксації цих фактів люди були лайливі та вульгарні. Та й поняття вульгарності у різні часи було різне. Як стверджує Г.-М. Гаугер, вульгарність, яка проявляється як вербально, так і невербально (у поведінці, жестах, інших виявах) належить до повсякдення [12].

Є певні речі, які для германістів виявляються складніші, ніж для психологів. Тому, як зазначає Й. Мюллер, перший словник «Sex im Vollmund» був написаний не германістом, а сексуальним психологом [18, с.9]. Разом з тим перед лінгвістами постає ціла низка запитань, які слід розглядати на рівні мови, опираючись на конкретні факти. Скільки у цій вульгарності припадає на скатологізми? Чи завжди скатологізми викликають огиду і вважаються непристойними? Чи пов'язане вживання скатологізмів із загостреним ставленням мовців до чистоти? Чимало інших запитань на сьогоднішній день можуть ставати об'єктом наукових розвідок.

Метою нашої статті є дослідження місця скатологізмів у німецькій лінгвокультурі. До основних завдань належать: аналіз ставлення німецької нації до гігієни, чистоти і використання ними скатологізмів в діахронічному аспекті, починаючи від XVI століття і до сьогоднішніх днів, наведення прикладів із життя середньовічних міст та сіл, а також проблеми вбиральні. Розглядається дискусія щодо існування зв'язку між підкресленим прагненням німецької нації до чистоти та частим вживанням скатологізмів.

Теоретичні обґрунтування стосовно феномена скатологізм знаходимо в окремих дослідженнях таких німецьких науковців: П. Енґліш («Das skatologische Element in Literatur, Kunst und Volksleben», 1928), Дж. Персельє «Fecal matters in early modern literature and art: studies in scatology», Й. Мюллер («Schwert und Scheide: d. sexuelle u. skatolog. Wortschatz im